Rapport fra ICOFORT Norges arrangement Nordisk festningsforum: Militær kulturarv og beredskap, Trondheim og Trøndelag, 21. – 23. oktober 2026

21. – 23. oktober 2026 gikk Nordisk festningsforum om militær kulturarv og beredskap av stabelen i Trondheim og Trøndelag, arrangert av ICOFORT Norge. Festningsforum samlet 55 deltagere fra kulturminnevernet, Forsvaret, forvaltning og kunnskapsmiljø i hele Norden.

Festningsforum tok utgangspunkt i at den endrede sikkerhetspolitiske situasjonen skaper nye utfordringer for kulturminneforvaltningen i de nordiske landene. Det pågår nye diskusjoner om strategiske oppkjøp og innrangering av utrangerte forsvarsanlegg. Hvordan legger vi til rette for bevaring og gjenbruk av krigens kulturminner – i en tid hvor de kanskje igjen måbrukes av Forsvaret? Hvordan legger vi til rette for bevaring av morgendagens militære kulturminner? Hvordan forvaltes gårsdagens militære kulturminner i dag?

Festningsforums første dag fant sted på Rustkammeret, Forsvarshistorisk museum. Festningsforum ble åpnet av oberst Håkon Rua, Sjef Luftkrigsskolen og kommandant på Kristiansten festning. Oberst Rua fremhevet viktigheten av vern gjennom bruk, av å kjenne til historien og å se de lange linjene. Dette gir innblikk i hvordan samfunn har håndtert usikkerhet og skapt motstandskraft. Krigens kulturminner og forsvarshistoriske kulturmiljø er fysiske vitner om dette.

Haakon Vinje, leder i ICOFORT Norge, innledet deretter med å orientere om historikken til Nordisk festningsforum. Årets festningsforum er det 28. i rekken på 34 år. Forrige festningsforum fant sted i Helsingfors, Finland, i 2022. Den store oppslutningen på årets festningsforum vitner om at det er behov for en egen, faglig, nordisk møteplass på tvers av landegrensene. ICOFORT Norge håper at kolleger i andre nordiske land vil ta opp ballen og invitere til et nytt festningsforum i løpet av noen år.

Hanne Moltubakk Kempton, seniorrådgiver i Forsvarsbygg, styremedlem i ICOMOS Norge og styremedlem i Den norske Blue Shield-komitéen, holdt deretter innlegg med tittelen Militær kulturarv – bruk, forvaltning og beredskap i urolige tider. Hun orienterte om erfaringer med vern av kulturminner fra andre verdenskrig og fram til i dag, og orienterte om det pågående arbeidet med beredskap i norsk kulturminneforvaltning.

Anna Wagn er daglig leder og formidlingsansvarlig ved Mindelunden i København. Mindelunden er et minnested og en æresgravplass for falne danske motstandsfolk. Området var militærleir før andre verdenskrig, og ble brukt som rettersted under den tyske okkupasjonen. Mindelunden har hatt en meget sterk besøksvekst de senere år, og jobber målrettet med ulike undervisningsopplegg. Det ble orientert om aktuelle prosesser og om en bred formidlingsvirksomhet rettet mot svært forskjelligartede målgrupper, bl.a. om erfaringer fra formidling rettet mot barn i barnehagealder.

Seniorrådgiver Hans Marius Johansen i Trøndelag fylkeskommune orienterte om oppfølgingen av de militærhistoriske anleggene i Trøndelag som var del av Landsverneplanen for Forsvaret, og orienterte også om den historiske utviklingen av ulike former for offentlig vern av kulturminner i Norge. Det ble vist ulike eksempler på

militærhistoriske anlegg i Trøndelag med ulike typer av vern, og viktigheten av forvaltningsplaner ble understreket.

Viveka Löndahl er byråchef og landskapsantikvarie i Ålands landskapsregering. Åland er et selvstyrt område med en særegen historie, og har vært et demilitarisert område de siste 160 årene. Åland var tidligere en del av Det russiske imperium, og Bomarsund festning ble beleiret og ødelagt i 1854 av britiske og franske styrker, i anledning av Krimkrigen. Åland ble demilitarisert ved freden i Paris i 1856. Etter konvensjon av 1921 er Åland også et nøytralt område. Samfunnsordningen hviler direkte på internasjonale overenskomster, og Åland framheves ofte som et eksempel på fredelig konfliktløsning. Det fins likevel flere spor fra tidligere tiders konflikter i landskapet. Kulturarv fremheves som en fredsressurs som også spiller en stor rolle i samfunnets beredskap.

Historiker Frode Lindgjerdet ved Forsvarshistorisk museum Rustkammeret tok med deltagerne på en omvisning gjennom Rustkammerets krigshistoriske samlinger, fra vikingtiden og frem til i dag. Han holdt deretter en presentasjon om den tyske okkupasjonsmaktens mange fotavtrykk i Trondheim, bruk og gjenbruk. Flere av stedene som ble presentert, var gjenstand for befaringer senere i programmet.

Konservator NMF Endre Wrånes fra Vest-Agder-Museene orienterte om den tyske okkupasjonsmaktens mange festningsanlegg, kystfort og befestninger på Agder. Norskekysten var av meget stor strategisk betydning pga. inngangen til Skagerrak og de mange nordgående konvoiene med krigsmateriell langs norskekysten, og det fant sted en meget stor og omfattende militær byggeaktivitet i tysk regi.

Professor Hans Otto Frøland ved Institutt for moderne samfunnshistorie ved NTNU fremholdt at den tyske byggeaktiviteten og -virksomheten i Nord-Norge under krigen må ses i nær sammenheng med aktiviteten i Nord-Finland.

Det ble også arrangert omvisning og byvandring til tidligere forsvarseiendommer i Trondheim, slik som Marinen og Prins Karl bastion, ved Janne Wilberg, friantikvar og styremedlem i ICOFORT Norge.

På festningsforums andre dag var festningsforvalter Anbjørn Viem i Forsvarsbygg vertskap på Kristiansten festning. Her ble det gitt statusoppdateringer fra forvaltningen i Danmark, Finland, Sverige og Norge, etterfulgt av felles diskusjon. Janne Wilberg orienterte deretter om Operation Nordstern og Neu Drontheim; den tyske okkupasjonsmaktens framtidsvisjoner for Trondheim.

En rekke befaringer av militærhistoriske anlegg ble gjennomført. Professor emeritus Svein Carstens ved NTNU var vertskap på Nyhavna, hvor ubåtbunker Dora 1 og Dora 2 ble besøkt, med orienteringer om konstruksjon, historie og aktuelle utviklingsplaner. Deretter ble den tidligere ubåtleiren på Persaunet besøkt, hvor Janne Wilberg og Anbjørn Viem orienterte om bruk og gjenbruk. På Havstein tyske krigsgravplass på Byåsen orienterte Haakon Vinje, leder av ICOFORT Norge og krigsgravspesialist, om tyske krigsgraver fra andre verdenskrig, og om hvordan krigsgravene har blitt fortolket over tid. Alle utenlandske krigsgraver forvaltes av

norske myndigheter og for norske myndigheters regning, og forvaltes etter gravplassloven og krigens folkerett.

Ordfører Kent Ranum i Trondheim kommune var vertskap for en mottagelse i Trondheim rådhus i anledning av festningsforum.

På festningsforums siste dag ble det gjennomført befaringer av militærhistoriske anlegg i Trøndelag. På Falstadsenteret, som også er et freds- og menneskerettighetssenter, orienterte konservator Arne Langås om historien som fangeleir under krigen, og trakk fram flere enkeltskjebner og fangehistorier. Minnestedet i Falstadskogen, som var rettersted under den tyske okkupasjonen, ble også besøkt. På Hegra festning var det omvisning og orienteringer om festningens store symbolske rolle for den norske motstandskampen under andre verdenskrig. Siste stopp var på Værnes garnison, hvor festningsforvalter Anbjørn Viem orienterte om Værnes hovedgård.

Festningsforum ble arrangert gjennom frivillig innsats av styret i ICOFORT Norge, og med støtte fra ICOMOS Norge, Forsvarsbygg, Trøndelag fylkeskommune, Trondheim kommune og Forsvarshistorisk museum.